

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДО АПРОБАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ

Лариса СЕРИХ
(Суми)

У статті подані науково-методичні підходи організації апробації навчальної літератури, зокрема підручників з образотворчого мистецтва для учнів 5-7 класів. Репрезентовано форми методичної роботи з учителями, які дають можливість ефективно проводити апробацію та узагальнення результатів вивчення даних підручників.

Постановка проблеми. Зміна напрямів соціально-економічного і культурного розвитку суспільства та втрата для значної частини громадян України звичних ціннісно-ідеологічних установок зумовлюють зміни у ставленні до мистецтва, необхідність протистояння духовному зuboжінню молоді. Все це значною мірою вплинуло й на учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Актуальність дослідження полягає у засобах духовного відродження суспільства, актуалізації мистецтва як продукту історичного, культурного розвитку народу і дієвого чинника художньо-естетичного виховання підрастаючого покоління. Таке відродження повинно відбуватися у різних напрямках, зокрема в образотворчому мистецтві, з різними віковими категоріями членів нашого суспільства, а перш за все з дітьми – нашим майбутнім. Першим і вагомим витоком ознайомлення учнів з мистецтвом є шкільний підручник, який, безумовно, має бути якісним, науковим і цікавим, надаватиме можливість відчуття учням красу і неповторність художнього образу, відкрити шлях до власного творчого самовираження, залучатиме до загальної культури свого народу та народів світу.

Аналіз актуальних досліджень. Важливе значення для розв'язання проблем, пов'язаних з вивчення мистецтва на різних рівнях, навчання мають положення, викладені в теоретичних позиціях учених: (С. Антонович, Б. Брилін, О. Дем'янчук, Л. Масол, Н. Миропольська, Л. Савенкова, Б. Юсов) – питання формування художньо-естетичних цінностей, розвитку естетичного досвіду дітей і молоді, їх естетичних почуттів, інтересів, потреб, сприймання, творчої діяльності; психолого-педагогічні принципи формування особистості засобами мистецтва – Н. Берхін, Ю. Крупник, В. Бутенко, Н. Менчинська, Г. Нежнов; формування ціннісних орієнтацій особистості – І. Бех, П. Ігнатенко, О. Сухомлинська; світоглядну функцію мистецтва – Н. Карпова, Б. Неменський,

О. Рудницька; взаємодію мистецтва в естетичному вихованні – Л. Масол, О. Мелік-Пашаєв, Г. Шевченко, О. Щолокова; культурологічний підхід до виховання – Н. Щуркова, М. Киященко, О. Шевнюк. Серед сучасних дисертаційних досліджень, у яких висвітлюється проблема формування естетичного ставлення до мистецтва, особливий інтерес викликають дослідження В. Бутенка, Л. Коваль, І. Рєгейло, С. Замашної.

Проблема підготовки вчителів у системі післядипломної освіти досліджується в роботах українських учених В. Олійник, Н. Клокар, Н. Протасової, Т. Сорочан, у галузі мистецтва С. Ковальової, М. Найдено, В. Ружицького та ін.

Проведений аналіз науково-методичної літератури і практика свідчать, що вже накопичений певний досвід використання поліфункціональних можливостей мистецтва та формування художньо-естетичних цінностей школярів, тому метою і завданнями статті є: підвищення науково-теоретичного, методичного та загальнокультурного рівня вчителів, оволодіння основами й методикою викладання мистецьких дисциплін, а саме, образотворчого мистецтва; набуття навичок роботи з сучасним навчально-методичним забезпеченням, яке подається на експертизу згідно з Державним стандартом повної середньої освіти, сучасними досягненнями педагогічної науки і практики; вивчення науково-методичних засад щодо апробації та моніторингових досліджень, апробація, узагальнення матеріалів, подані в навчальних підручниках, що, маємо сподіватись, підвищить якість сучасного підручника й ефективно впливатиме на оволодіння учнями знань, формуватиме в учнів художньо-естетичні цінності тощо.

Виклад основного матеріалу. Основи сучасної теорії навчання дорослих обґрунтовано у працях С.Змеєва, він сформулював андрагогічні принципи навчання, які становлять фундамент цієї теорії, з урахуванням яких конструюють сучасні моделі навчання вчителів (Н. Клокар, Н. Протасова та ін.), що, безумовно, призведе до переосмислення, перегляду вчителями основних позицій роботи з учнями. Ці позиції детально проаналізовано Л. Масол, і, хоча безпосередньо в праці не йшла мова про

апробацію навчальної літератури, ми використовуємо дану теорію як основу для формулювання, визначення етапів, організацію науково-методичної роботи з вчителями щодо апробації навчальної літератури, зокрема підручників з образотворчого мистецтва [1, 2-6].

Апробація навчальної літератури в закладах середньої загальної освіти – це процес вивчення та дослідження якості навчальної літератури, її відповідності вимогам державних стандартів початкової загальної, початкової загальної для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та базової і повної загальної середньої освіти з метою удосконалення, схвалення або відхилення навчальних видань [2].

Організаційні та науково-методичні заходи щодо апробації та моніторингових досліджень в Сумській області здійснює Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, зокрема апробацією підручників з образотворчого мистецтва (5–7 клас) – методист образотворчого мистецтва Серіх Л.В. Відповідно до переліку навчальної літератури, що планувалася до апробації, в Сумській області відбувалася апробація підручників з образотворчого мистецтва протягом 4 років (2005–2009 н.р.), оскільки підручник кожного навчального класу, відповідно до “Положення про апробацію навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів” має проходити апробацію протягом двох років.

До апробації підручників з образотворчого мистецтва були залучені найкращі, найдосвідченіші вчителі області, які працюють в міських та селищних загальноосвітніх навчальних закладах. Відповідно до листа Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти від 23.12.05 за № 464 було визначено склад учителів, які проводять апробацію, навчальні заклади, які мали на паралелі на менше трьох класів, що уможливило б якомога ефективніше провести апробацію навчальної літератури в області.

Апробація навчальної літератури передбачала проведення експертизи підручників з образотворчого мистецтва вчителями, методистами Сумської області, які були визначені експертами відповідно до наказу Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, про що зазначалося вище. Було також вивчено думку учнів та їхніх батьків щодо якості підручників з образотворчого мистецтва, проведено контрольні зрізи засвоєння учнями навчального матеріалу. Контрольні зрізи

проводилися серед учнів 5–7 класів за тестами, що охоплювали як теоретичні питання, так і практичні завдання, що давали змогу перевірити вміння та навички учнів, отримані ними під час роботи з підручниками.

Залежно від специфіки предмету “Образотворче мистецтво” апробація підручників доповнювалась формами групової методичної роботи з учителями-експериментаторами: циклічні методичні об’єднання; тимчасові творчі модулі; тренінгова група; динамічна фокус-група; науково-практична конференція; інструктивно-методичні наради.

Циклічні методичні об’єднання проводилися двічі на навчальний рік за тематикою: “Відповідність підручників “Образотворче мистецтво” загальнодидактичним принципам та державним вимогам до рівня загальноосвітньої підготовки учнів”; “Відповідність змісту підручника до змісту програми для загальноосвітніх навчальних закладів із 5 класу (перелік типових програм для предметів художньо-естетичного профілю, затверджених МОН України)”; “Наявність творчих завдань, запитань в підручнику, які спонукають учнів до розвитку композиційного мислення та використання знань у творчих роботах”; “Доцільність розкриття змістовного матеріалу підручника відповідно до визначення та подання знань з видів мистецтва”; “Обсяг змісту підручника та його співвіднесення з предметним змістом”; “Можливості забезпечення базових знань з образотворчого мистецтва та якісне їх засвоєння”; “Наявність диференціації знань в змісті підручника та вправ для практичного відпрацювання програмового матеріалу, вправ різного виду складності, творчих вправ”; “Структура навчального матеріалу в змісті підручника”.

Тимчасові творчі модулі – форма методичної роботи з учителями-експериментаторами, що проводилась один раз у семестр, яка безпосередньо стосувалась відпрацюванню завдань творчого рівня: “Наявність у підручнику вправ на порівняння, вибірковий аналіз головного, розвиток логічного мислення”; “Розкриті основних понять, фактів, законів та теорії образотворчого мистецтва”; “Приклади ситуацій, наведені з життя людини, а саме, статика та динаміка в живописі та скульптурі”; “Ситуації, які створюють умови для особистої творчості вчителя”; “Продумування ходу уроку, шляхи та методи донесення до розуміння учнів нового матеріалу”.

Тренінгова група – форма методичної роботи з учителями, яка здійснювала апробацію практичних завдань (з учнями), які

містились у підручниках. Так, практично були виконані (в цікавій ігровій формі) з учнями завдання інтегрованого змісту, завдання і вправи, в яких подано послідовність етапів виконання роботи, їх поступове ускладнення; прийоми виконання багатьох технік образотворчого мистецтва, послідовність (алгоритм) виконання практичних (декоративних, графічних, живописних та ін.) робіт.

Динамічна фокус-група працювала час від часу, за потребою і головною метою її роботи було проаналізувати доступність змісту підручників “Образотворче мистецтво” відповідно до психолого-педагогічних особливостей учнів 5–7 класів, а саме: “Чи відповідає навчальний матеріал, поданий у підручниках, віковим особливостям учнів”; “Чи відповідають основні питання, вправи, завдання віковим особливостям учнів”; “Чи потрібні такі вправи як для вчителя, так і для учнів, чи зацікавлюють вони і активізують роботу учнів на уроці”; “Чи придатний підручник “Образотворче мистецтво” для організації самоосвіти учнів”; “Чи забезпечений підручник репродукціями картин, різного роду схемами, малюнками, чи підкреслюють вони конкретність викладеного матеріалу за даною темою”; “Чи потрібен у підручниках 5–7 класів довідковий матеріал”; “Чи відповідає лексико-синтаксична складність тексту віковим особливостям учнів”; “Чи емоційно викладений матеріал підручника, чи змушує він дітей не залишатися байдужими до справжньої краси, справжнього мистецтва”; “Чи узгоджений матеріал підручника з іншими дисциплінами” тощо.

Науково-практична конференція проводиться як за проміжними результатами апробації навчальної літератури, так із метою обговорення навчально-методичного апарату, який прослідковано на сторінках підручників “Образотворче мистецтво” (5–7 кл.).

Орієнтовні теми для виступів на науково-практичній конференції “Апробація навчальної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах”: “Система введення основних понять, положень і висновків, вибору способу викладу навчального матеріалу”, “Результати апробації підручника “Образотворче мистецтво” авторів І. Рубля, Т. Рубля, С. Федун (5 клас)”, “Результати апробації підручника “Образотворче мистецтво” авторів І. Рубля, Т. Рубля (6 клас)”, “Результати апробації підручника “Образотворче мистецтво” авторів С. Железняк, О. Ламонова (6 клас)”, “Результати апробації підручника “Образотворче мистецтво” авторів І. Рубля, Т. Рубля (7 клас) у загальноосвітній школі м. Суми № 7”, “Результати апробації підручника

“Образотворче мистецтво” авторів Е. Белкіна, А. Поліщук, Л. Фесенко (5 клас) у школі з поглибленим вивченням образотворчого мистецтва (№ 7, м. Суми)”, “Засоби підвищення мотивації учнів до навчання у процесі роботи з підручником образотворчого мистецтва”, “Засоби самоконтролю й самооцінки засвоєння теоретичного і практичного матеріалу учнями при роботі з підручником”, “Політехнічна та прикладна спрямованість навчального матеріалу підручника як ефективний засіб виконання робіт у різних техніках”, “Ілюстративний матеріал підручника – основний помічник в естетичному сприйманні й вихованні учнів”, “Джерела інформації підручника як чинник самоосвіти учнів”, “Придатність підручників “Образотворче мистецтво” для самостійного застосування”, “Використання авторами підручників засобів полегшення роботи з навчальною книгою”, “Узагальнений аналіз підручників, що апробуються в Сумській області”, “Робота за підручником – педагогічна творчість учителя”, “Розвиток інтересів учнів у процесі роботи з підручником”, “Узагальнений аналіз роботи тренінгової групи учителів-експериментаторів”.

Інструктивно-методичні наради – це наради, які проводяться з методистами районних відділів освіти, управлінь міських відділів освіти, з учителями, які безпосередньо організовували процес апробації в районах, містах області, з метою обговорення нормативно-правових документів про апробацію навчальної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах, умов організації та проведення апробації в міських та селищних закладах освіти, обговорення додатків до листів Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, планування форм методичної роботи щодо апробації в області на семестр, навчальний рік, визначення переліку навчальної літератури, що підлягає апробації, термінів апробації, районів та міст області, де відбувається апробація, відповідальних за проведення апробації, кількості об’єктів апробації (шкіл, класів, учнів) тощо.

Висновки. Апробація підручників з образотворчого мистецтва довела педагогам області, що, працюючи з підручником, робота вчителя на уроці полегшується, процес сприймання матеріалу за підручником як засіб стимулює природну художню активність і творчість учнів, дозволяє розкрити тему уроку без багатьох додаткових засобів навчання за менший час. Найголовніше у роботі підручником – те, що дитина привчається самостійно працювати й оволодівати знаннями, навичками, навіть у вільну хвилину,

запам'ятовує мистецькі твори, імена художників, долучається мистецтва, що є дієвим засобом художньо-естетичного виховання дитини.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Масол Л.М. Підготовка вчителів до поліхудожнього виховання учнів (теоретичні підходи й експериментальний досвід) / Масол Л.М. // Мистецтво та освіта. – № 2. – 2009. – С. 2–6.
2. Положення про апробацію та моніторингові дослідження навчальної літератури для загальноосвітніх

навчальних закладів : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.05.2008 р. № 401 // Зб. документів МОН України з початкової освіти. – К., 2008.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Серих Лариса Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики виховання Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Наукові інтереси: теорія виховання, інноваційні підходи до виховної роботи, підручникотворення, апробація навчальної літератури.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СКЛАДНИХ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ НА ОСНОВІ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ АВІАЦІЙНОЮ ПСИХОЛОГІЄЮ І ТРЕНАЖЕРНОЮ ПІДГОТОВКОЮ

Анастасія СЛАСТЬОНОВА
(Кіровоград)

Висвітлене питання професійної надійності майбутніх пілотів, проаналізовані проблеми формування складних умінь майбутніх. Розглянуті теоретико-методологічні особливості методики формування складних вмінь майбутніх пілотів на основі міжпредметних зв'язків авіаційної психології і тренажерної підготовки

Актуальність дослідження. ХХ сторіччя називають сторіччям технічного прогресу, коли відбувається широке впровадження систем автоматизації фізичної і розумової праці. Дана тенденція вплинула і на розвиток авіаційної техніки, яка є втіленням передових наукових і технічних досягнень людства. Не дивлячись на створення автоматизованих систем управління і змінення ролі людського фактору, головна функція все ж належить людині: вона програмує, управляє і контролює.

В даний час перед науковцями все гостріше стає питання, як найкращим чином адаптувати людину до параметрів сучасного літака. Людина і в майбутньому буде залишатися центральною ланкою в системі "пілот – повітряне судно – середовище". Не дивлячись на широке застосування кібернетичних систем, психічні якості людини дозволяють їй найкращим шляхом вирішувати головну задачу – інтеграцію управління. Саме тому пошук шляхів оптимізації вказаної системи, пристосування людини до машини, а машини до людини – ось основні напрямки роботи вчених і фахівців різних профілів і напрямків [3, 7].

Різке підвищення швидкості польоту підвищило вимоги до уваги в 70 раз у порівнянні з поршневіми літаками 40–50-х років.

Специфіка льотної діяльності вимагає постійного збільшення терміну навчання, а біологічний ресурс пілота в силу негативного впливу факторів середовища має достовірну

тенденцію до зниження. Автоматизовані системи на борту літака (їх число збільшилося в 25 разів) змінили працю пілота, витісняючи фізичні елементи праці, перетворюючи його працю в інтелектуальну.

Технічний прогрес збільшив число контрольованих, суто технічних параметрів літака в 10–15 разів, а кількість приборів що контролюють навігаційні аеродинамічні параметри літака, практично не змінилися [7, 85].

Важливою особливістю професійної діяльності пілота є висока емоційна напруга. Пілоту сучасного літака необхідно знати досконало причини більше 50 відмов пілотажно-навігаційних приладів і систем літака. На фоні високої нервово-емоційної напруги, викликаній відмовою техніки, пілоту необхідно своєчасно виявити несправність, оцінити ситуацію, прийняти єдине правильне рішення і реалізувати його в відповідних діях в строгій послідовності згідно інструкції. Все це слід виконати у стиснутих часових рамках. Як показує статистика, затримка в 2,5 с може призвести до катастрофічних наслідків.

Саме науково-технічний прогрес в авіації вимагає пошук нових форм, методів і видів професійної підготовки.

Більше 80–90% нещасних випадків в авіації пов'язано з неповноцінними психологічними якостями пілотів. В останні роки з вини людини стається 70–85% аварій і катастроф на транспорті, приносячи великі соціальні, економічні і морально психологічні біди. Все це говорить про те, що сьгоднішній спеціаліст в своїй більшості не відповідає вимогам науково-технічної революції. Це перш за все, стосується соціально-політичної зрілості, морально-вольової формули спеціаліста, низької